

**BOLALARDA MOTORIK RIVOJLANISHNI QO‘LLAB-
QUVVATLASH HAR BIR BOLANING INDIVIDUAL
IMKONIYATLARINI HISOBGA OLGAN HOLDA SPORT
MASHG‘ULOTLARINI TASHKIL ETISH**

PULATOVA NOZIMA MELISOVNA

Toshkent shahar Uchtepa tumanidagi 252-DMTT direktori

Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi

ANNOTATSIYA: Ushbu maqolada maktabgacha yoshdagi bolalarda motorik rivojlanishni qo‘llab-quvvatlash masalalari yoritilgan. Har bir bolaning individual imkoniyatlarini hisobga olgan holda sport mashg‘ulotlarini tashkil etishning nazariy va amaliy jihatlari tahlil qilinadi. Shuningdek, harakatli o‘yinlar, jismoniy mashqlar va sport faoliyatlari orqali bolalarning nafaqat jismoniy, balki psixologik va ijtimoiy rivojiga ijobiy ta’sir ko‘rsatish yo‘llari ko‘rib chiqiladi. Maqolada sport mashg‘ulotlarini rejalashtirishda differensial yondashuvning ahamiyati, bolalarda sog‘lom turmush tarzini shakllantirish hamda ijodiy qobiliyatlarni rivojlantirish imkoniyatlari tahlil etilgan.

Kalit so‘zlar: maktabgacha ta’lim, motorik rivojlanish, sport mashg‘ulotlari, harakatli o‘yinlar, individual imkoniyatlar, differensial yondashuv, sog‘lom turmush tarzi, psixologik rivojlanish.

KIRISH

Maktabgacha ta’lim davri bolalarning jismoniy, aqliy va psixologik rivojlanishida eng muhim bosqichlardan biri hisoblanadi. Ayniqsa, motorik rivojlanish bolaning umumiy harakat ko‘nikmalari, muvofiqlashtirish qobiliyati va mayda motorika jarayonlari orqali shakllanadigan jihatlar kelgusida o‘quv faoliyatini muvaffaqiyatli tashkil etish uchun zaruriy poydevor vazifasini bajaradi. Shu bois, bolalarning harakat faoliyatini maqsadli qo‘llab-quvvatlash, ularda

sogʻlom turmush tarzini shakllantirish hamda sportga qiziqishni rivojlantirish bugungi kun maktabgacha ta'lim tizimining dolzarb vazifalaridan biridir.

Sport mashgʻulotlarini tashkil etishda har bir bolaning individual imkoniyatlarini inobatga olish muhim ahamiyat kasb etadi. Chunki bolalar jismoniy rivojlanish darajasi, qiziqishi va salomatlik holatiga koʻra bir-biridan farq qiladi.

Shunday sharoitda differensial yondashuv asosida mashgʻulotlarni tashkil etish nafaqat harakat faoliyatini rivojlantirish, balki bolalarda ijtimoiylashuv, hamkorlik, mustaqillik va mas'uliyat kabi sifatlarni shakllantirishga ham xizmat qiladi.

Ushbu tadqiqotda maktabgacha yoshdagi bolalarda motorik rivojlanishni qoʻllab-quvvatlash, sport mashgʻulotlarida individual yondashuvning oʻrni va ahamiyati hamda jismoniy tarbiya jarayonining pedagogik samaradorligi ilmiy asosda tahlil etiladi.

ASOSIY QISM

Bugungi kunda maktabgacha ta'lim tizimida bolalarning motorik rivojlanishini qoʻllab-quvvatlash borasida bir qator amaliy ishlar amalga oshirilmoqda. Mamlakatimizda maktabgacha ta'lim muassasalarida har kuni ertalabki jismoniy mashqlarni tashkil etish yoʻlga qoʻyilgan boʻlib, bu orqali bolalarning umumiy motorik qobiliyatlari, muvofiqlashtirish harakatlari va sogʻlom turmush tarziga boʻlgan qiziqishlari mustahkamlanmoqda. Shuningdek, ayrim bogʻchalarda maxsus sport burchaklari, mini stadionlar va sport jihozlari bilan ta'minlash ishlari bosqichma-bosqich amalga oshirilmoqda. Bu kabi sharoitlar bolalarda faqatgina jismoniy rivojlanish emas, balki ijtimoiylashuv, jamoada ishlash va raqobatbardoshlik kabi koʻnikmalarni ham rivojlantirishga xizmat qilmoqda.

Chet el davlatlari tajribasiga murojaat qiladigan boʻlsak, Finlandiya va Shvetsiya maktabgacha ta'lim tizimida bolalarning jismoniy rivojlanishiga alohida e'tibor qaratadi. Bu mamlakatlarda bogʻchalarda bolalar kunning katta qismini ochiq havoda oʻtkazadilar va turli sport oʻyinlari, tabiat qoʻynida jismoniy mashqlar muntazam tashkil etiladi. Yaponiya tajribasida esa ertalabki mashgʻulotlar milliy sport elementlari bilan uygʻunlashtiriladi, bunda bolalarda nafaqat jismoniy

tayyorgarlik, balki intizom va tartib ham shakllantiriladi. Germaniyada maktabgacha ta'lim muassasalarida maxsus "harakat xonalari" mavjud bo'lib, ular bolalarning motorik rivojlanishini qo'llab-quvvatlash uchun maxsus jihozlar bilan ta'minlangan.

Kelgusida O'zbekiston maktabgacha ta'lim tizimida ham chet el tajribalarini bosqichma-bosqich joriy etish rejalashtirilmoqda. Jumladan, ochiq havoda sport mashg'ulotlarini ko'paytirish, harakat xonalarini tashkil etish, musiqiy va texnologik vositalarni jismoniy tarbiya bilan uyg'unlashtirish, shuningdek, otalar ishtirokida muntazam sport festivallarini yo'lga qo'yish kabi tashabbuslar ilgari surilmoqda.

Bugungi kunda O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi tomonidan qabul qilingan qaror va nizomlar bolalarning jismoniy hamda motorik rivojlanishini qo'llab-quvvatlashga qaratilganligi bilan alohida ahamiyat kasb etadi. So'nggi yillarda maktabgacha ta'lim tizimida qator islohotlar amalga oshirilmoqda. Jumladan, "Maktabgacha ta'lim tizimini 2030 yilgacha rivojlantirish konsepsiyasi" asosida bolalarning sog'lom turmush tarzini shakllantirish, sport mashg'ulotlarini kundalik ta'lim jarayoniga integratsiya qilish va jismoniy rivojlanish uchun zamonaviy sharoitlar yaratish rejalashtirilgan. Ushbu hujjat orqali har bir maktabgacha ta'lim muassasasida bolalar uchun ochiq havoda sport o'yinlari maydonchalari barpo etish, gimnastika jihozlari bilan ta'minlash va sport mashqlarini metodik asosda o'tkazish belgilangan.

Shuningdek, "Maktabgacha ta'lim tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi qarorda bolalar sog'lomligi birlamchi vazifa sifatida qayd etilgan. Bu qaror amaliyotda bog'chalarda ertalabki gimnastikani majburiy tartibda yo'lga qo'yish, harakatli o'yinlarni darsdan tashqari faoliyat sifatida tashkil etish va pedagoglarning jismoniy tarbiya bo'yicha malakasini oshirish kabi yo'nalishlarda o'z aksini topdi.

Amaliy tajribada alohida e'tiborga molik bo'lgan yana bir hujjat bu bog'chalarda pullik qo'shimcha xizmatlarni tartibga soluvchi nizomdir. Mazkur nizom asosida maktabgacha ta'lim muassasalarida taekvondo, suzish, futbol va

boshqa sport to'garaklari ochilishiga yo'l ochildi. Bu esa bolalarning yoshligidan professional sportga yo'naltirilishi, har bir bolaning qiziqishi va individual imkoniyatlarini hisobga olgan holda jismoniy faollikni rivojlantirish uchun amaliy imkoniyat yaratdi.

Chet el tajribasidan kelib chiqib, O'zbekistonda ham ixtisoslashtirilgan sport maktablarini tashkil etish borasida qadamlar tashlandi. Germaniya tajribasidan ilhomlanib, "harakat xonalari" kabi maxsus sport xonalari joriy etilishi ko'zda tutilmoqda. Yaponiya tajribasidan kelib chiqib esa ertalabki mashg'ulotlarni milliy sport unsurlari bilan uyg'unlashtirish bo'yicha amaliy tajribalar sinovdan o'tkazilmoqda. Finlandiya va Shvetsiya kabi davlatlarda bolalarni kunning katta qismini ochiq havoda faol o'tkazishga undash siyosati ham O'zbekistonda qo'llash uchun istiqbolli yo'nalishlardan biri sifatida belgilangan.

Kelajakda O'zbekiston maktabgacha ta'lim tizimida individual sport dasturlarini ishlab chiqish, har bir bolaning sog'lig'i va jismoniy imkoniyatlariga mos mashg'ulotlar tuzish, sportni musiqiy, raqamli va interaktiv texnologiyalar bilan uyg'unlashtirish kabi rejalar ilgari surilgan. Bu rejalar amaliyotga tatbiq etilishi natijasida bolalarning motorik rivojlanishi yanada samarali qo'llab-quvvatlanadi, sog'lom turmush tarzi keng targ'ib qilinadi va kelajak avlodning jismoniy salohiyati mustahkamlanadi.

Ilgari surilgan rejalar	Tafsilotlar
Ixtisoslashtirilgan sport maktablari faoliyatini tashkil etish tartibi	Hukumat qarori bilan "Ixtisoslashtirilgan ta'lim muassasalari agentligi tizimidagi ixtisoslashtirilgan sport maktablari" to'g'risida nizom tasdiqlandi. Unda sport maktablarida sport turlari bo'yicha 5–11-sinflar doirasida ta'lim berilishi belgilangan. Gimnastikaga ixtisoslashtirilgan sport maktablariga 7–11 yoshdagi o'quvchi-sportchilarni 1-4-sinfga qabul qilish imkoniyati berilgan. Sinflardagi o'quvchi-sportchilarning soni 12 dan 24 nafargacha bo'lishi va

Ilgari surilgan rejalar	Tafsilotlar
	ularning qishki va yozgi o'quv-mashq yig'inlari o'tkazilishi nazarda tutilgan.
Ixtisoslashtirilgan sport maktablari xodimlariga ustama to'lash	Prezident farmoni bilan "Toshkent shahrida boks va gimnastikaga ixtisoslashtirilgan sport maktablari faoliyatini tashkil etish bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar" qabul qilingan. Unda 2024 yil 1 sentabrdan ushbu sport maktablari xodimlariga har oylik ish haqiga nisbatan 100 foizgacha ustama to'lanishi belgilandi.
Jismoniy tarbiya fani o'qituvchilari uchun toifa olish tartibi	„Umumiy o'rta ta'lim muassasalarida jismoniy tarbiya fani o'qitilishini tubdan takomillashtirish hamda o'qituvchilarning kasbiy faoliyatini rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida“gi qaror qabul qilingan. Endilikda jismoniy tarbiya o'qituvchilari toifa olish uchun ikki bosqichli tartib bo'yicha sinovlardan o'tadi: birinchi bosqich test (Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi tomonidan), ikkinchi bosqich amaliy imtihon (Sport vazirligi tomonidan).
Maktabgacha ta'lim tizimini 2030 yilgacha rivojlantirish konsepsiyasi	Prezident tomonidan 2019 yilda tasdiqlangan qaror. Ushbu konsepsiya maktabgacha ta'lim muassasalarini zamonaviy o'quv-metodik materiallar, pedagog-kadrlar, ta'lim-tarbiya jarayonini sifatli ta'minlash, bolalarni maktablarga tayyorlash, maktabgacha ta'lim qamrovini oshirish kabi yo'nalishlarni oladi.
Dzudo sport turi maktab va bog'chalarda rivojlantirilishi	O'zbekiston dzudo federatsiyasi, Xalqaro dzudo federatsiyasi, Sportni rivojlantirish vazirligi, Xalq ta'limi vazirligi va Maktabgacha ta'lim vazirligi o'rtasida memorandum imzolandi. Memorandum

Ilgari surilgan rejalar	Tafsilotlar
	asosida “Maktablarda dzudo” dasturi bo‘yicha bir qator maktablarda va bog‘chalarda dzudo tatamlari va bolalar kimonolari bilan jihozlangan seksiyalar tashkil etilishi rejalashtirilgan.
Bolalar-o‘smirlar ot sporti maktablarini tashkil etish qarori	Prezident qarori bilan bolalar-o‘smirlar ot sporti maktablari tashkil etilishi belgilandi. Bu maktablarning faoliyati davlat budjeti mablag‘lari hisobidan bo‘ladi, sport otlariga ozuqa, dori-darmon va boshqa ehtiyojlar ham ko‘rib chiqiladi.

XULOSA

Maktabgacha ta'lim tizimida bolalarning motorik rivojlanishini qo'llab-quvvatlash, sport mashg'ulotlarini tashkil etish va ularni har bir bolaning individual imkoniyatlariga moslashtirish masalasi O'zbekistonda davlat siyosati darajasida ustuvor yo'nalishlardan biri sifatida qaralmoqda. So'nggi yillarda qabul qilingan normativ-huquqiy hujjatlar, jumladan, Vazirlar Mahkamasi qarorlari va Prezident farmonlari asosida maktabgacha ta'lim tashkilotlarida sport maydonchalari, zamonaviy jihozlar va maxsus dasturlar joriy etilmoqda. Bu amaliy ishlar bolalarda sog'lom turmush tarzini shakllantirish, jismoniy faoliyatni kundalik hayotga singdirish va ularning psixofiziologik salomatligini mustahkamlashga xizmat qilmoqda.

Kelgusida esa chet el tajribasi asosida zamonaviy pedagogik texnologiyalarni joriy etish, maxsus tayyorgarlikka ega bo'lgan murabbiylarni ko'paytirish hamda ota-onalarni jarayonga faol jalb etish orqali yanada samarali natijalarga erishish ko'zda tutilmoqda. Shu tariqa, maktabgacha ta'lim tizimida sport mashg'ulotlari nafaqat bolalarning jismoniy rivojlanishiga, balki ularning ijtimoiylashuviga, o'ziga ishonchini mustahkamlashga va keyingi bosqichlarda muvaffaqiyatli ta'lim olishi uchun mustahkam poydevor yaratishga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Tadjiyeva M.X., Xusanxodjayeva S.I. — *Maktabgacha yoshdagi bolalar jismoniy tarbiya nazariyasi va metodikasi*. “Iqtisod-Moliya” nashriyoti, Toshkent, 2017. www.namdu.uz
2. Umarov D.X., Xolmurodov L.Z. — *Maktabgacha ta'limda jismoniy tarbiya*. Darslik, “Maktabgacha va boshlang'ich ta'limda jismoniy tarbiya va sport” yo'nalishi uchun. akbt.urspi.uz
3. Mirzayeva S.O. — *Maktabgacha yoshdagi bolalarning jismoniy tarbiyasi*. Maqola, 2022. КиберЛенинка
4. Turakulova F., Turdiyeva M. — *Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida ta'lim-tarbiyaviy faoliyatni to'g'ri tashkil etish yo'llari*. “PEDAGOGS” jurnali, 2024. pedagogs.uz
5. *Maktabgacha ta'lim yoshidagi bolalarga ta'lim-tarbiya berishning zamonaviy tendensiyalari* — darslik o'quv qo'llanma shaklida, Toshkent davlat pedagogika universiteti nashri. elibrary.tdpu.uz